

lés ifjúságunkban oly szánsáalomra méltó eredményt látat; józanul legalább is ne követeljük, hogy a katonai gyakorlatokban való kiképzést ifjúságunk hit- és erkölcsbeli nevelésének eléje tegyék. Ne hivatkozzatok az olasz Baccelli példájára, ki csak hogy a forradalmi hatalom nyárfal évél-lelkiismeretét megnyugtathassa, az „ebül jött szerdek“-nek megvédelmezésére egyebek közt ily eszközhöz is folyamodik. Ne hozzátok fel Franciaország példáját, mely innen-onnan száz éve tartó forradalmi paroxysmusában, főleg pedig porosz részről szenvedett veresége folytán minden módot görcsösen ragad meg, csak hogy a revanche után való szomját kielégíthesse. Vagy ha Angliát állítjátok szemünk elé, úgy adjatok nekünk azéhoz hasonló iskolai nevelést, mely megóvjá ifjúságunkat a katonai gyakorlatokban nálunk tényleg létező rontó hatástól; adjatok nekünk is azéhoz hasonló erkölcsi alapon nyugvó társadalmat, mely a katonai gyakorlatoknak az ifjúság erkölcsére netalán kedvezetlen befolyását ellensúlyozza, sőt megakadályozza; vagy állítsatok e katonai gyakorlatok vezérlésére ahhoz a nagy Zrinyihez hasonló szellemű férfiakat, a kire mint vérünkéből való vérré, csontunkból való csontra, mint igaz magyar katolikusra, mi is szeretünk hivatkozni, de azt is nagyon jól tudjuk, hogy azon katonai gyakorlatok alkalmával nem ily szavak hangzanának ifjúságunk füleibe: „Megesmerve magad, ved ki a mocskot eszedből, lelkedből, reformáld vétkeidet, öltözzél igazságba, övedzél erősséggel, hívj segítségre a Jehovát“... (A török afium elleni orvosság.) Mert ne altassuk magunkat és ne ámítsuk a nemzetet azzal, hogy oly nagy mértékben tanulhatnók meg a rendszeretett, engedelmisséget s még egy csomó erényt jelen katonai állapotaink közt, amelyekre ugyanazon Zrinyiinknek kétszáz évvel ezelőtti szavai, fájdalom, ma is teljes igazságban alkalmazhatók: „Olyan messze estünk mi mostani magyarok a régiektől, hogy ha eljőnnének mostan más világról azok a mi vitéz eleink, sem mi őket, sem ők minket meg nem ismernének, mert nyelvünkön, szólásunkon kívül mivel hasonlíthatjuk mi magunkat azokhoz?...“ (U. o.)

Egy szóval, világért sem akarjuk mi a testnek nevelését elhanyagolni, hanem, mert „anima plus est, quam esca“, (a szellem előbbre való, mint az anyag) első gondunkat ifjúságunk szellemi, erkölcsi biztosítására kell fordítanunk. Mint a természet gondoskodott arról, hogy a gyümölcsbél védje annak héja, az életrejtő magot a csontár; mi sem odáthatjuk el magunktól az ifjúságunk vallás-erkölcsi életéről első sorban való gondoskodást. „Adjuk meg az államnak, a mi az államé, a nélkül hogy azt a spártai mindenható autokratia személyesítőjévé tennők s ez által a Niebuhr által rettegett új barbársági invasióját közelebb hoznók; de gymnasiumi nevelésünk keresztény jellemének elősegítése, ha nincs, megszerzése és biztosítása oly feladat, melynek megoldása mindennél elsőbb rangu elodázhatatlan kötelesség. És mert ezt az állam nem, csak a keresztény egyház, melynek mondatott: „Euntes docete“ — töltheti be: önként következik, hogy a vallásnak nemcsak szaktárgyúl, de oly elemül kell gymnasiumainkban szerepelnie, melyet, mint az élelyt, lelkünk egészségére, erkölcsi életünk erősítésére minden pillanatban beszíhassunk.

4+6.

(Folyt. köv.)

Jellemfejlődés egy nevelő életében.

Lélektani öntanulmány.

(Vége.)

Van azonban néhány pont, melynek oly szent a talaja, hogy azt könnyelműen megtapostatni, gázoltatni nem engedém soha. E pontokon emelkedék a három fő

oszlop, melyen jellemem tetőzete nyugodott: a vallás tiszteletéből sarjadott erkölcsiség, a nemzeti érzület s a nép szellemének nemesebítése.

Tekintsünk oda vissza a 60 év előtt lepergett kiseddi évekre. Ott találunk Sopronban egy gondtalan kisedet, kit néha iszonytató álmok gyötörnek, megannyi reproductiói a túlfeszített, a túlságosan kiszínezett képektől és meséktől feltüzelt képzelő tehetségnek. Rémekkel küzködik álmában egy hat éves gyermek! S ez én vagyok. De épen azért, mivel a későbbi tisztánlátás irtózatot, undort szült minden babona iránt ami avval határos, épen azért vert gyökeret kiirthatatlanul keblemben az a meggyőződés, hogy vannak dolgok, melyek csak a hit enyhe párnáin nyugodhatnak csöndesen és háborítatlanul. Azért szívemből utáltam — kivált mint nevelő — minden veszedelmes tréfát, vitatkozást, gúnyolódást, mely néha, még pedig, idősb asszonyok részéről is a vallás titkai, csodái, hitágazatai ellen szóratott eléggé meggondolatlanul a gyermekek, a növekedék jelenlétében. A bigótság és higgadt gondolkodás közt nagy a különbség.

De ne, ne időzzünk most e pontnál. Sokkal vonzóbb és termékenyebb a nemzeti érzület oszlopa.

Hol találom ennek alapkövét? Mélyen ott még Székesfehérvár földjén, hol első nyelvemül megtanultam magyarul gagyogni, s közvetlenül fölötte mint talapzat foglalta el szilárd helyét a szombathelyi gymnasium szelme által faragott törhetetlen gránit. Ezen épült fel azután lassacskán, mindig egy-egy ujjnyival emelkedvén magasabbra a nemzeti érzület azon oszlopa, melynek csorbítatlan fejét vagy, ha úgy tetszik, koronáját ma is, vén koromban az a törekvés képezi, hogy minden lehetőleg meg kell tenni a nemzet javára, becsületére, dicsőségére, s a nemzeti nyelv felvirágoztatására.

S mikép illeszkedtek egymás fölé az egyes hengerdarabok? Az első egy összeütközés faragta, összeütközés egy horvátországi magán tanítványommal, ki az ő országát különbnek akarta feltüntetni Magyarországnál. Erre helyezkedett csakhamar egy másik henger, melyet a tanárommal való vitatkozás eredményezett, mely abból indult ki, hogy miképen tanulhassuk meg értelmesen a természetrajzot gyűjtemények hiányában? de aztán abban izmosodott kerekké, hogy miért kell nekünk a sármányt „emberyzá“-nak tanulnunk, s miért nem tanulhatnánk legalább néhány tantárgyat magyarul? Nagyot nyúlt a tán az oszlop a lyceumban, részint az által, hogy 38 horvátországi tanulótársamnak delegált tanára — ex cathedra — voltam, részint és főleg a Magyar Társaságban kifejtett működés s írói szánypróbálgatás által. Oh ekkor történt, hogy, bár nem is az írói, de a nemzeti génusz rám lehellte teljes ígézetét.

Ismeritek-e azt a nevezhetetlen gyönyört, mely keblünket előnti, mikor rég látott kedveseinket, barátainkat viszont látjuk? mikor hosszabb távollét után ismét a haza földjére lépünk? Ez a gyönyör boldogítja engem, mikor Bécsből Pozsonyba érkeztem. Itthon vagyok megint! S a nemzetiségi érzület oszlopa ismét növekedett néhány arasznyival. Hát még, mikor Kosuth Lajos kéziratilag terjesztett országgyűlési tudósításainak egyik másolójává lettem! Nem az a két huszas, melyet egy-egy sűrűn, aprón irt ivnek lemásolásáért fizetett — mert bizony fárasztó éjjeli munka volt — hanem az tett boldoggá, hogy folyton magamba szíhattam a nemzeti szellem édes táplálékát; a lelkesültség kiapadhatatlan mámorában éltem.

S nem hogy lohasztaná, inkább feltüzelté nemzeti önérzetemet az a tapasztalás, midőn P. Thewrewk József a koronkint kiadni szokott könyveit hozogatta főnökömhöz (mikor első nevelői állásomon valék) s ez csupa könyvvásárnak tartván a dolgot, a szerzőt némi humoros lenézéssel csak könyvesinálónak nevezgette előttem. Sőt annyira bántott e méltatlanságnak tetsző ironia,

hogy épen azért álltam be Th. apró munkatársaul s egy pár csekélységet én is adtam közleményei közé.

És végre az a hatás, melyet barátaim — mert mindig híven ragaszkodó barát valék — s nevelő társaim, Méhes, Danne, Kunoss, Horváth Mihály gyakoroltak reám, annyira felmagasztosítá nemzeti önértémet, hogy kettőjükkel társaságban még egy kis költői röpirat, az „Országgyűlési Lant” kiadására is vállalkoztam.

De hajh! épen ez érzelmi bensőségemből kelle fakadnia legtöbbször ama keserűségnek, mely a paedagogiai elveim és módszerem ellen intézett rohamokkal párosulva, végre is elűzött a nevelés paradicsomából.

Vagy képzelhettek-e önértékes embert, ki nyugodtan birjon eltűnni sokáig afféle csípős, gúnyos, sőt kegyetlen lelki bántalmakat, minőket nekem kelle gyakran tapasztalnom?

Igaz, hogy bele játszik a keserűségbe egy-egy sötétebb emlékezés is a korábbi évekből, mely mindig azonagy társadalmi osztály tévedéseiből szórja felém foszlányos fellegeit úgy, hogy ösztönszerűleg a vele szemben álló tábor tömegeihez kelle menekülnöm némi megnyugvást szerzendő.

Ime, már gymnasista koromban (az 5-ik osztályt jártam) reám kiált — azért, hogy véletlenül fekete frakk van rajtam — egy iskolatársam az iskola ablakából: „Boltos kutya!” A fiú nemes úrfi, ősi család ivadéka: én egy szegény kereskedő fia vagyok. Mit tegyek? Magamba fojtom elkeseredésemet s később — mily csodálatos az emberi szív! — épen ez alkalomból tanultam meg a legnemesb erények egyikét: a megbocsátást. Megbocsáték azok fényes sorának kedvéért, kiknek műveit ihlettel, rajongva olvastam és szavaltam, kiknek legtöbbje szintén nemes ember: Berzsenyi, Kazinczy, Teleki, Kisfaludy, Fáy, Kölcsey stb., de kik aztán igazán is nemesek!

És ott gögösködik a lyceumi padban tőszomszédom, egy horvátországi gróf és szembeszáll és pörlekedik a történelem tanárával, mivel ez véletlenül s csupa bizalmas jó indulatból csak dominusnak szólítja, elfeledvén a „comes” címet is hangoztatni. — Hogyan? az arisztokratikus gög és hiúság nem állja-e ily fegyelmetlen, garázda módon és hangon is nyilatkozni! Elutáltam a durva kifakadás indító okát s csak óvakodva közeledtem egy-egy arisztokratahoz.

És sorsom mégis oda vezetett, hogy — eredeti hajlamaimnak, a nevelés vágyának eleget teendő — évek hosszú során át ott ebédeljek arisztokraták asztalánál! Azt reméltem, hogy egy kis népérzelmi ágyacsoktól olthatok növendékeim szívébe, hogy majdan terebélyes gallyakat hajtson, melynek árnyában a nyomorgatott nép enyhülést találjon. A kivel ez netán sikerülhetett volna, azt elvette angyalai sorába az Isten, a többivel meghiusult törekvésem.

Oh pedig minő szép ábránd játszadozott halántékaim körül egyszer a Duna partján levő pozsonyi lakásom ablakán. Föltekinték a csendes föllegekre, melyek nyugatról kelet felé úszva eljutnak hazám végső széleig, a Székely havasok legszéleig, s lepillantanak minden rögre, minden virágra s meglátják e hosszú vonalon, mennyi még a fenyér, a pusztaság, hol nem terem még a nép számára arany bogycs, hol nem terem még a gyermekek számára szellemi virág! Vajjon azt várom-e, hogy a felhők permetezzenek le termékenyítő csöppeket a sivár talajra, a sivár lelkekbe? Oh mennyi eszme, mennyi nemes gondolat forrong most az országgyűlésen! Mennyi szent akarat, fellengző terv küzd ott a fásult szívek közönye ellen, megannyi előhírnöke a közel jövőben felcsattanandó válság diadalmi himnuszának! Oh mi egészen más lenne mindjárt a fiatal nemzedék nevelése országszerte, ha e nemes ábrándok, melyektől komoly honatyák agya is terhes, mind valósággá válna-

nak! Ime egy nevelő merengése, ki nem bírja kiölni lelkéből azt a reményt, hogy a főúr s a nép gyermekeinek végre is testvérekké kell válniok.

De a környezet, melyben éltem, gondoskodott bőséges jeges zuhanyról, mely lehűtse ábrándimat. Mikor egymást sem kimélik a rokon és azonos osztálybeliek! — Egyszer itt azt hallani, hogy Széchenyi bolond, mivel lánchidat tervez a Dunára; másszor ott azt hallani, hogy az úri-székre érkező megyei urak: alispán, főügyész, szolgabíró, esküdt, együttvéve csak „Comitatus G'sindl”; majd meg a most azt észlelni, hogy a számtartó fiának nevelőjével barátkozni: „plebejus izlés”; s ismét e mitt abban a szemrehányásban részesülni, hogy a növendéktől a házi bálon is tombolást kirekesztő illetelmes magaviseletet kívánni: „paraszt pedanteria” — ilyeneket tapasztalni valóban a középkori kőpad gyötrelmeihez hasonló.

Nem. Csupa szunyogcsipés, egyéb semmi. De jaj! ne feszülj agyam; ne repedj meg szívem! Egyszer cbéd vége felé, mi balságot sem sejtve, hazafias meghatottsággal említém föl az ujságlapok rendítő hírét: hogy aug. 24-én meghalt Kölcsey Ferenc. Talán inkább azt tartom valószínűnek, hogy megrendül e pereben a föld s mi mindnyájan a várkastély romjai alá temetkezünk, mint azt a keserű s a legmélyebb megvetés hangján kiejtett szót, mely mint lesújtó dörrenet kábítá el fületem. Annyira borzasztó e szó, hogy azt itt ismételni nem lehet.

Ez való ama tördőfés, mely megérlelé elhatárolásomat, hogy ne akarjak rózsákat szedni a házi nevelés pályáján, melyek ott nekem nem fognak virulni soha... Meggyőződtem, hogy az a levegő nem nekem való.

Ha jellemem tornyocskáját, amennyire 41 év előtt, (1841-ig) amikor a házi nevelésnek istenhozzádot mondek, fölépült, hármaz oszlopon nyugvónak képzelem, s ez oszlopok egyike az erkölcs fehér márványa, mely nem tűr meg fekete foltot, a másik pedig a honszeretet és nemzeti érzés gránitja: akkor harmadikul egy titokzatos, csodálat termő barlang, a szív, alkotását kell elfogadnom, mely lassú, egymásra csöppenő sziporkákból alakul s abban szilárdul meg, hogy belőle minden idegen nedv elpárolog, s melybe e jelégét véste a gyakran sanyarú, de egészen véve édes tapasztalás: Ki a népből való, az maradjon a népé. *)

Ney Ferenc.

Kritikai nyomorúságunk.

Vidéki lapjaink tengernyi sokasága közt olyan is találkozott, mely a központi, irodalmi lázas tevékenységnek kritikában való fogyatkozását kívánta pótolni. S olykor-olykor jó szolgálatot is tett már e hasznos irányban. — De érezhető volt rajta, hogy nagyon bajos dolog ilyesmit valamely vidéki városban huzamos időn át sikerrel folytatni. — Mennyi mindennek alapos tudása kívántatik ahhoz, hogy az összes hazai irodalom mozgalmairól, tényezőiről igazán alapos felfogással bírjunk. — E nélkül pedig vajmi kontár módon folyhat a mesterség.

Az ilyenféle üdvös, de fölötte nehéz feladatnak sikeresebb megoldása végett még a fővárosban is csak nagy nehezen lehet szervezni a célnak valóban megfelelő szellemi szövetséget. Elégge bizonyítja ezt azon sajnós tény, hogy az olyannyira égető szükség érzete sem képes még ilyest létrehozni; arra nézve pedig, hogy mily kevésbé bir efféle szándék a vidéken célszerűen hatni, több más érv mellőztével egy eleven példát említünk ezennel.

*) A jelen cikk képezte — tetemes rövidítésekkel — a tanáregyesületi segélyző alap javára rendezett előadásoknak március 11-dikén tartott felolvasásom tárgyát. Végszavait illetőleg megjegyzem, hogy azokat gyakorlatilag beváltam, előbb a kisdövény-képezdében, később a reáliskolában vállalt működésemmel.